

**DIN ISTORIA GENERAȚIEI DE LA 1848.
REVOLUȚIE – EXIL – DESTIN ISTORIC**

NICOLAE ISAR

**DIN ISTORIA GENERAȚIEI
DE LA 1848.
REVOLUȚIE – EXIL –
DESTIN ISTORIC**

**Editura Universitara
București**

Tehnoredactare: Ameluța Vișan
Coperta: Daniel Țuțunel

Copyright © 2006
Editura Universitară
Director: Jur. Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 33,
Sector 1 , București
Tel./Fax: (021) 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro
www.librariauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

EDITURĂ RECUNOSCUTĂ DE CONSILIUL NAȚIONAL AL
CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE DIN ÎNVĂȚĂMÂNTUL SUPERIOR
(C.N.C.S.I.S.)

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ISAR, NICOLAE

**Din istoria generației de la 1848 : revoluție – exil – destin
istoric / Nicolae Isar. - București : Editura Universitară,
2006**

ISBN (10) 973-749-049-5

ISBN (13) 978-973-749-049-0

99(498)''1848''

Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii
Universitare.

Distribuție: tel./fax: 021-315.32.47
021-319.67.27

comenzi@editurauniversitara.ro

ISBN (10) 973-749-049-5

ISBN (13) 978-973-749-049-0

Introducere

Cartea de față, precum indică titlul său, este închinată ilustrei generații de la 1848, care, de-a lungul timpului, în literatura istorică de specialitate, dar și în spiritul public românesc, și-a binemeritat calificativul de „generație de aur”.

A fost o generație de patrioți români – istorici, scriitori, oameni de școală, clerici, oameni de cultură, în general, care s-au implicat, într-un fel sau altul, în pregătirea și desfășurarea revoluției de la 1848, care au contribuit, apoi, prin lupta și sacrificiile lor, la făurirea și consolidarea statului român modern.

Expresia cea mai puternică au dat-o, fără îndoială, liderii revoluției de la 1848 pe teritoriul Țărilor Române, istoria acestora în afara contribuției lor fiind de neconceput.

În rândurile acestei generații includem însă nu numai pe liderii cunoscuți, asupra cărora literatura istorică a insistat cu deosebire, căci, așa cum se știe, revoluția a angajat întreaga societate românească, pe lângă armată, fiind implicate, cu roluri importante, alte două instituții, biserica și școala. Deci, vom plasa în rândurile „oamenilor de la '48” numeroși clerici, în frunte cu înalți ierarhi, numeroși oameni de școală, cu deosebire în Țara Românească, fiind de remarcat dascălii Colegiului național „Sf. Sava”.

Odată cu aportul acestor categorii profesionale, respectiv, al instituțiilor din urmă, desigur, vorbim de rolul pe care l-au avut în desfășurarea evenimentelor, pe de o parte, religia și

spiritul religios tradițional, pe de alta, educația și instrucția care s-au repercutat, inevitabil, asupra nivelului intelectual și comportamentului moral al liderilor.

Cum se știe, dramatică a fost situația liderilor, după reprimarea revoluției prin intervenția armată străină. Cu deosebire, fruntații revoluționari munteni și-au continuat lupta în exil: N. Bălcescu, C. A. Rosetti, frații I. și D. Brătianu, I. Ghica, I. Heliade Rădulescu, Goleștii, precum și alții, dintre care unii mai puțin cunoscuți, au trăit drama exilului, făcând eforturi disperate nu numai pentru supraviețuire, dar și pentru promovarea aspirațiilor poporului român în Occident.

Trebuie subliniat că în anii exilului, în ciuda aspectului dramatic al vieții cotidiene, în strânsă legătură cu continuarea luptei revoluționare, dar și cu analiza evenimentelor de la 1848, s-au conturat mai bine ideile și concepțiile diferitelor personalități, publicistica și opera de exil a acestora conturând mai clar profilul spiritual al generației.

Așa cum se desprinde și din studiul nostru privind activitatea revoluționarilor români în exil, în acest răstimp s-au definit mai bine în gândirea acestora marile curente ale timpului, *naționalismul și liberalismul*. În materialele de colaborare la publicațiile colective – „România viitoare”, „Junimea Română”, „Republica Română” -, dar și în lucrările individuale, s-a conturat pledoaria acestora pentru afirmarea caracteristicilor și dezideratelor comunității naționale, exprimată cu deosebire de N. Bălcescu în formula „a deveni o națiune”, afirmată pe larg în studiul lui I. C. Brătianu, *Naționalitatea*.

În strânsă legătură cu exigențele luptei revoluționare, s-a afirmat atitudinea exilaților români de condamnare a regimurilor absolutiste, de solidaritate cu lupta de eliberare națională a altor popoare asuprite.

În acest context, cu deosebire s-a remarcat atitudinea de condamnare a protectoratului rus, ca principal obstacol în calea

dezvoltării națiunii române (în conformitate cu bine-cunoscuta apreciere a lui N. Bălcescu, cu demonstrația amplă făcută de C. A. Rosetti în lucrarea sa, *Rusia*).

Pe linia liberalismului, prin scrierile lor din perioada exilului, liderii de la 1848 se afirmă ca adepți ai libertăților cetățenești, dar și ai egalității de șanse în plan economic și politic pentru diferite categorii sociale. Au continuat și au fost completate în acest răstimp preocupările lui N. Bălcescu, dar și ale altor fruntași de la 1848 (de pildă, Al. Golescu) privind problema agrară și necesitatea emancipării țăranimii.

Pe de altă parte, pe linia receptării spiritului tradițional creștin – așa cum se manifestase el în desfășurarea evenimentelor de la 1848 -, în răstimpul exilului au fost adâncite legăturile cu doctrinele sociale de natură creștină din Occident și cu promotorii lor (vezi, în primul rând, cazul lui I. Heliade Rădulescu).

În sfârșit, aparține acestui răstimp afirmarea categorică de către revoluționari a dezideratului unității naționale, opțiunea lor pentru strângerea legăturilor de o parte și de alta a Carpaților, pentru elaborarea unui program comun de acțiune în vederea edificării statului național.

Cum rezultă și din articolul nostru reprodus în lucrarea de față, sinteza acestor preocupări o vedem cu deosebire la N. Bălcescu, pe linia preocupărilor sale anterioare, el amplificându-și analizele, dând un contur mai precis ipostazei sale de promotor al dezideratului unității naționale.

Dacă dispariția tragică a lui N. Bălcescu, în noiembrie 1852, dispariția altor câțiva exilați în anii următori, au împuținat rândurile exilaților, celor mai mulți dintre ei le-a fost dat, odată cu sfârșitul exilului, să revină în patrie și să participe, cu roluri importante, la realizarea Unirii Principatelor, iar ulterior la înfăptuirea reformelor din timpul domniei lui Al. I. Cuza. Le-a fost dat, apoi, unora dintre ei, să-și aducă contribuția, în deceniile VII-VIII, la afirmarea regimului

monarhiei constituționale și la câștigarea independenței depline a statului român.

În această etapă a dezvoltării istorice, între alții, aveau să se remarce C. A. Rosetti și M. Kogălniceanu, doi dintre reprezentanții generației pașoptiste care fac obiectul studiilor noastre. În general, viața politică românească, corespunzând deceniilor de început ale domniei lui Carol I, a continuat să evolueze, în bună măsură, sub semnul rolului important al oamenilor de la 1848. Nu numai viața politică, ci și evoluția culturală din aceste decenii a beneficiat în continuare de importanta contribuție a figurilor de la 1848. Așa cum s-a arătat, cu câțiva ani în urmă, într-un remarcabil discurs de recepție la Academia Română – semnificativ intitulat *Generația pașoptistă* -, între fondatorii Societății Literare de la 1866, care va sta la vaza viitoarei Academii Române, o treime dintre ei erau pașoptiști*.

*

* *

Cum se poate observa, lucrarea de față grupează o serie dintre studiile noastre care au ca subiect analiza unor aspecte ale revoluției române de la 1848 și ale exilului care i-a urmat, oricum și importante aspecte ale activității și gândirii unor figuri ale generației pașoptiste, unele dintre cele mai de seamă, precum N. Bălcescu, I. Heliade Rădulescu, C. A. Rosetti sau M. Kogălniceanu, alte figuri din planul secund al

* Vezi, academician Dan Berindei, *Generația pașoptistă. Discurs de recepție la Academia Română*, în ședința publică din 26 aprilie 2001, cu *Răspunsul* academicianului Eugen Simion, Editura Academiei Române, București, 2001.

evenimentelor, precum Scarlat (Sofronie) Vârnav, pictorul Barbu Iscovescu, ofițerul revoluționar Al. Christofi ș.a.

Fără îndoială, cum se poate constata, cele mai multe dintre aceste studii au caracterul unor *Contribuții documentare* și vizează, odată cu altele, cu un caracter mai general, întregirea imaginii noastre privind generația de la 1848 și rolul ei important în istoria românilor.

Între altele, de pildă, referindu-ne la testamentul patriotului Scarlat (Sofronie) Vârnav, prin care el își lasă întreaga avere Bibliotecii și Capelei Române din Paris, precum și la alte danii ale sale, făcute de-a lungul vieții, ni s-a părut interesant de subliniat că spiritul lui de sacrificiu, în numele patriei, nu a fost singular în epocă, ci el a vizat pe alți contemporani de-ai săi, altfel, descendenți ai vechii boierimi române.

Cât privește datele pe care ni le oferă masiva corespondență a maiorului revoluționar Al. Christofi, ele aruncă, credem, noi lumini asupra exilului post-pășoptist, asupra vieții cotidiene, dar și a personalității exilaților români, figuri cunoscute sau mai puțin cunoscute. Între altele, ele reconstituie sfârșitul dramatic în exil al pictorului Barbu Iscovescu, la care ne referim într-un studiu aparte.

În formații din același tezaur documentar – corespondența lui Al. Christofi –, dar și date pe care ni le oferă alte categorii de documente sau publicistica timpului aruncă lumini noi asupra personalității lui I. Heliade Rădulescu, asupra controverselor de exil în legătură cu activitatea și ideile sale.

Cât privește studiile noastre privitoare la C. A. Rosetti și M. Kogălniceanu, ele sugerează, credem, o imagine asupra destinului istoric al acestor personalități, și prin generalizare, asupra destinului altor personalități, aparținând generației pășoptiste. Pe C. A. Rosetti îl surprindem într-o situație paradoxală; unul dintre marii conspiratori care au contribuit la înlăturarea domnitorului Al. I. Cuza, în guvernul din 1866, care

a succedat abdicării forțate a Domnitorului Unirii, el ocupă funcția de ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice; or, în această calitate, în ciuda pornirii și a declarațiilor formale împotriva fostului domnitor, îl vedem acționând pentru continuarea reformei lui Cuza, în domeniul învățământului, în numele ideilor de la 1848, promovând și alte inițiative (între altele, înființarea Societății Literare, mai sus-amintită).

În sfârșit, în ceea ce privește activitatea lui M. Kogălniceanu în epoca Războiului de Independență, ea este cu deosebire semnificativă pentru destinul istoric al generației de la 1848; lui nu i-a fost dat să contribuie în mod plenar, alături de alți foști lideri de la 1848, la realizarea unui deziderat major al acestei generații – Independența.

Cum indică articolul cu care se încheie lucrarea noastră, activitatea politico-diplomatică a lui M. Kogălniceanu este analizată prin prisma vederilor lui Mihail Eminescu; cazul acestei analize este interesant căci poetul național, cum se știe, adversar reductabil al guvernului liberal de la 1877 din care făcuse parte M. Kogălniceanu, în timp ce a îndreptat săgeți critice nimicitoare împotriva frunțașilor radicali, I. C. Brătianu și C. A. Rosetti, pe patriotul moldovan l-a exceptat de la această critică, prezentându-l pozitiv, motivându-i atitudinile și recunoscându-i calitățile de mare om de stat.

Apărute inițial în mod dispersat în diferite reviste de specialitate, studiile care fac cuprinsul acestei lucrări, o dată strânse la un loc, ni s-au părut, în mod obiectiv, a avea legături între ele, și gruparea sub titlul acestei cărți, *Revoluție – Exil – Destin istoric*, ni s-a impus de la sine.

Desigur, va rămâne la aprecierea cititorilor justetea acestei grupări; în ceea ce ne privește pe noi, stăruim în convingerea că, în orice caz, în ansamblul lor, aceste studii, alcătuind tot atâtea capitole ale lucrării de față, aduc numeroase date noi asupra ilustrei generații de la 1848, acoperă o serie de aspecte mai puțin cunoscute ale revoluției de la 1848 și ale

activității ulterioare a unor lideri ai săi, ca și ale activității sau ideilor unor figuri nmai puțin cunoscute.

În general, lucrarea noastră se vrea a fi, și sperăm să fie, o pledoarie pentru mai buna cunoaștere a generației de la 1848, o pledoarie pentru readucerea imaginii ei în actualitate, cu pildele ei de patriotism și spirit de sacrificiu, care i-au înscris cu litere de aur numele în istoria românilor, în viața publică românească.

Cuprins

Cuvânt înainte (Acad. Dan Berindei)	5
Introducere	9
I. Tradiție creștină și spirit pașnic în revoluția de la 1848 în Țara Românească	17
II. Problemele școlii și dascălii de la „Sf. Sava” în revoluția de la 1848	28
III. Exilații români și opera lor de propagandă în Occident în anii 1848-1856	43
IV. Nicolae Bălcescu – promotor al idealului unității naționale a românilor	65
V. Activitatea și ideile patriotului moldovan Scarlat Vârnab (1813-1867)	78
VI. Lumea exilului pașoptist în corespondența maiorului revoluționar Al. Christofi (1852-1856).	106
VII. Ultimii ani din viața pictorului Barbu Iscovescu. Contribuții documentare	147
VIII. Memoriile lui Ion Heliade Rădulescu și radicalii de la 1848 în perspectiva primelor sinteze critice	180
IX. I. Heliade Rădulescu – Saint Marc Girardin. O dispută politică privind Unirea Principatelor	201
X. Activitatea lui C. A. Rosetti ca ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice la 1866	227
XI. Personalitatea lui Mihail Kogălniceanu în publicistica lui Eminescu	248
Imagini	261